

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การค้นคว้าแบบอิสระเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์อาชีพทอผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์กูย ในชุมชนบ้านชำ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านทอผ้าไหมและเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์อาชีพทอผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในชุมชนบ้านชำ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการศึกษา โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มศึกษา จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้รู้ หรือผู้อาวุโส หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในด้านความเป็นมาทอผ้าไหม เอกลักษณะทอผ้า ความหมายของทอผ้า ความเชื่อของชุมชน จำนวน 3 คน ผู้ทอผ้าไหมกลุ่มชาติพันธุ์กูย ที่มีประสบการณ์การทอไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ผู้บริหารการศึกษาในชุมชน หรือบุคลากรทางการศึกษาในชุมชน เช่น ครู จำนวน 2 คน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 คน และตัวแทนจากชุมชน ได้แก่ เยาวชนในชุมชน หรือชาวบ้าน จำนวน 4 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มจากกลุ่มศึกษา ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ศึกษาได้สร้างความไว้วางใจ โดยการแนะนำตนเอง อธิบายวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลด้วยความเต็มใจ ในการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาขออนุญาตในการบันทึกเสียง และจัดบันทึก และบันทึกภาพประกอบ ตลอดทั้งศึกษาข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว จึงนำมาวิเคราะห์ โดยการจัดกลุ่มของข้อมูล จำแนกเป็นหมวดหมู่ที่มีลักษณะคล้ายกัน เชื่อมโยงข้อมูลให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ และวิเคราะห์ความถูกต้องเชิงเนื้อหาจากข้อมูลที่เก็บมาโดยอาศัยปรากฏการณ์จริงในชุมชน และนำเสนอโดยการบรรยายเชิงพรรณนา ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1.1 องค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านทอผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในชุมชนบ้านชำ อำเภอบุณฑล

1) บริบทชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในชุมชนบ้านชำ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษาทางด้านนี้พบว่าถิ่นฐานเดิมของชาวกูยนั้นอาศัยอยู่บริเวณตอนเหนือของเมืองกำแพงมณฑล ประเทศกัมพูชา กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้ เรียกตนเองว่า กูย กูย โกย กวยหรือส่วย ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะการออกเสียงของแต่ละถิ่น ชนชาติกูยเคยเป็นรัฐอิสระในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 แต่ต่อมา

ทางการกัมพูชาได้ใช้อำนาจทางทหารปราบปรามชาวกูยและผนวกเอาอาณาจักรกูยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ชาวกูยชอบอพยพเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ เพื่อแสวงหาที่ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก นอกเหนือจากในประเทศกัมพูชาแล้ว ชาวกูยยังได้อพยพขึ้นเหนือเข้าสู่บริเวณเมืองอัตตะปือ แส่นปาง จำปาศักดิ์และสาร์วัน ในบริเวณตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและในประเทศไทยทางตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดศรีสะเกษ

สำหรับบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกูยในชุมชนบ้านชำ หมู่ 7 ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์กูยในชุมชนจะเรียกชื่อแทนตัวเองว่าเป็นชาวกวย ซึ่งมีความสอดคล้องกับการบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้าน นายสุวิทย์ มะปราง (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2558) ที่ว่ากลุ่มชาติพันธุ์กูยที่นี่ จะเรียกแทนตัวเองว่า “กวย” และเรียกภาษาที่ตนเองพูดว่า “ภาษากวย” ซึ่งได้อพยพถิ่นฐานมาเมื่อปี พ.ศ. 2488 ซึ่งมี 6 ครอบครัวที่ย้ายมาตั้งแต่แรกเริ่ม โดยอาศัยปลูกบ้านที่ปลายนาของตน ปัจจุบันบ้านชำ มีจำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 171 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมดจำนวน 804 คน ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นป่าโปร่งสลับด้วยที่ราบลุ่มและที่ดอน ทิศเหนือจดบ้านโนนคูณ หมู่ที่ 9 ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ ทิศใต้จดบ้านช้าง หมู่ที่ 7 ตำบลกันทรอม อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ ทิศตะวันออก จดบ้านคู หมู่ที่ 2 ตำบลขุนหาญ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ ทิศตะวันตก จดบ้านตาตา หมู่ที่ 1 ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ อาชีพส่วนใหญ่ของราษฎรคืออาชีพเกษตรกรรม อาทิเช่นอาชีพทำนา อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพทำไร่ และอาชีพการเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม สำหรับประชากรกลุ่มคนดั้งเดิมนั้นเป็นชาวกวย สื่อสารพูดคุยด้วยภาษากวย ต่อมามีการแต่งงานกับคนต่างถิ่นทำให้มีเขย สะใภ้ที่เป็นคนลาว เขมร มีการปรับตัวเข้าหากัน ยึดถือปฏิบัติวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของชาวกวยเป็นหลัก อาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้างไปตามยุคสมัย แต่ก็ได้มีการสืบทอดให้คงอยู่คู่กับชุมชน โดยการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี โดยการให้ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดความรักและห่วงใยในความเป็นกวยชาวบ้านในชุมชนบ้านชำ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีการนับถือผี ภายในชุมชนจะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน ชาวกูยจะบูชาผีบรรพบุรุษ ในบ้านจะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ มีรูปเทียนและกรวยที่เย็บจากใบตอง มีการเซ่นบรรพบุรุษซึ่งจะกระทำขึ้นอย่างน้อยปีละครั้ง เพื่อกล่าวขอให้ผีบรรพบุรุษคุ้มครองให้ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง ในส่วนของวิถีชีวิตด้านการแต่งกายและศิลปวัฒนธรรมพบว่า ผู้สูงอายุชาวกูยส่วนใหญ่จะนิยมนุ่งผ้าซิ่นไหมที่ทอขึ้นเองซึ่งมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และมีการสนับสนุนให้ลูกหลานได้แต่งตัวด้วยผ้าไหมด้วยอย่างเช่นเวลาไปร่วมงานกิจกรรมที่วัดในวันสำคัญต่างๆ ของชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เห็นคุณค่าในสิ่งที่ชุมชนตนเองมีอยู่และมีความภาคภูมิใจในความเป็นกวย

2) องค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านลวดลายผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในชุมชนบ้านซำ อำเภอยุชฌาย์ จังหวัดศรีสะเกษ

กระบวนการทอผ้าไหมของชุมชน

ผลจากการศึกษาพบว่า กระบวนการทอผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในชุมชนบ้านซำ มีกระบวนการทอที่ได้มีการใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่หาได้จากในชุมชน ทำมาจากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ซึ่งยังคงยึดถือปฏิบัติกันมาตามแบบโบราณที่สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ อาจมีวัสดุบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยเพื่ออำนวยความสะดวกในการทอบ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย

ในกระบวนการทอผ้าไหม ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนในชุมชนจะมีวิธีการทอที่เหมือนๆ กัน โดยลงมือทำเองทุกขั้นตอนและมีการช่วยเหลือกันบ้างในส่วนของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งทุกคนมีส่วนช่วยในการทอผ้าแต่ละผืนให้สำเร็จได้ทำให้เกิดการปลูกฝังให้ทุกคนได้เห็นคุณค่าของผ้าไหมแต่ละลวดลายที่ทอสำเร็จในท้ายที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม พบว่าในหมู่บ้านซำ ชาวบ้านจะปลูกต้นหม่อนไว้ในอาณาเขตรอบๆ บ้านของแต่ละครัวเรือน และมีการปลูกในเรือสวนไร่นา เพื่อสะดวกต่อการเก็บมาเลี้ยงไหม นอกจากนี้พันธุ์ต้นหม่อนที่นิยมปลูกส่วนใหญ่ก็จะพันธุ์ที่ให้ใบใหญ่ แข็งแรงทนต่อโรค และบางบ้านก็จะปลูกพันธุ์ดั้งเดิมเนื่องจากต้นโตเร็วและมีอายุยืน สมาชิกในครอบครัวก็จะมีส่วนร่วมช่วยในการเก็บใบหม่อนมาเลี้ยงไหม เช่นเด็กๆ ก็เป็นแรงงานสำคัญในการเก็บใบหม่อน ในส่วนของการเลี้ยงตัวไหมนั้นวัสดุที่ใช้ก็จะยังเป็นแบบดั้งเดิมหาได้ในท้องถิ่น พันธุ์ของตัวไหมก็จะพันธุ์ที่เก็บมาจากตัวพ่อแม่พันธุ์แม่พันธุ์รุ่นก่อนๆ สืบต่อกันมา ซึ่งยังคงคุณภาพของเส้นไหมที่มีความเหนียวและทนทาน เมื่อตัวไหมเจริญเต็มที่ก็จะถูกนำไปไว้ในต้นวัชพืชเพื่อให้เกิดการฝักตัวเป็นดักแด้สร้างรังไหมต่อไป ชาวบ้านจะนำรังไหมที่ได้มาทำการสาวไหมโดยนำไปต้มในหม้อต้มซึ่งหม้อต้มนั้นก็คือหม้อที่ใช้ล้างข้าวเหนียวนั่นเอง เป็นการใช้วัสดุที่มีอยู่แล้วด้วยความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของชาวบ้านตามวิถีชาวกูย และจะนิยมใช้เตาถ่าน หรือเป็นฟืนไม้ที่หามาจากท้องทุ่งนา จากดักแด้เมื่อผ่านกระบวนการสาวไหม ก็จะได้เส้นไหมที่มีสีเป็นธรรมชาติที่เส้นไหมยังคงแข็งกระด้าง ชาวบ้านก็จะนำไปผ่านกระบวนการฟอกไหมด้วยน้ำด่าง เพื่อให้เส้นใยไหมนิ่มขึ้น และมีความเหนียวคงทน ซึ่งด่างที่ใช้ในการฟอกไหมคือการนำเอากากกล้วย หรือกากต้นตาล ไปเผาแล้วกรองเอาแต่น้ำ แล้วนำไปใช้ฟอกไหมจะได้ไหมออกมาเป็นสีขาว แล้วค่อยนำไปย้อมด้วยสีต่างๆ อีกทีหนึ่งตามแต่ผู้ทอออกแบบสีต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันพบว่าสีที่นิยมทอกันนั้นจะเป็นสีโทนหม่น ซึ่งเป็นสีแบบดั้งเดิม และใช้วัสดุจากธรรมชาติ อาทิเช่นสีแดง ได้จากครั่ง สีกาเกี สีโคลน ได้จากโคลนที่ขุดได้จากดินเหนียวตามริมสระน้ำ ดินตามโพนา สีดำ ได้จากต้นมะเกลือ ซึ่งต้นไม้มันให้สีจากธรรมชาติยังคงหาได้อยู่ในหมู่บ้าน

นอกเหนือจากนี้ในส่วนของการทอผ้าไหมนั้น ชาวบ้าน จะมีอุปกรณ์และมีขั้นตอนในการทอต่างๆ ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยใช้อุปกรณ์ที่ผลิตขึ้นมาเอง เป็นแบบดั้งเดิม ถือได้

ว่าเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้าน เน้นความเรียบง่าย และหาได้ในท้องถิ่น ซึ่งอุปกรณ์ที่สำคัญในการทอผ้าไหมนั้นมีรายละเอียดคร่าวๆ คือ โครงทอหรือโครงกี่ซึ่งทำจากไม้ ฝีมหรือพื้นหวี ซึ่งมีหลายขนาดขึ้นอยู่กับว่าจะใช้ทอผ้าประเภทใด ตะกอหรือเขาทอ ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของผ้าและลวดลายผ้าที่จะทอ กระสวย ซึ่งยังคงใช้กระสวยที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง ที่มีความลื่นและไม่มีเสียง หลอดไหมพุ่ง ซึ่งเป็นหลอดที่ใช้บรรจุไหมสีต่างๆ สอดอยู่ในกระสวยนั้นจะใช้กึ่งจากต้นหม่อนที่หาได้ง่ายนำมากรอไหมเส้นพุ่ง กงหรือเครื่องกรอไหมคืออุปกรณ์ที่ใช้สำหรับปั่นไหมหรือกรอไหม ทำจากไม้ อีกเป็นเครื่องสำหรับทอไหมใต้เก็บไว้ คัดแปลงทำจากไม้เนื้อแข็งที่มีความทนทานและมีระยะเวลาการใช้งานที่นานอีกด้วย

องค์ความรู้ด้านลวดลาย

จากการศึกษาด้านองค์ความรู้ด้านลวดลายผ้าไหมทอ พบว่าลวดลายที่นิยมส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ถ้าแต่งกายด้วยผ้าไหมที่ทอเองนั้นจะใช้ในโอกาสพิเศษ ได้แก่ไปวัดหรือติดต่องานราชการ และสามารถแสดงความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย แต่ก็ยังมีบ้างที่ทอด้วยลวดลายที่แปลกตาทันสมัยออกไป ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ทอว่าต้องการผ้าไหมลวดลายไหนแต่ส่วนใหญ่แล้ว จะนิยมทอด้วยลวดลายแบบดั้งเดิม ซึ่งลวดลายที่ได้รับความนิยมทอในปัจจุบันประกอบด้วย ผ้าชิ้นที่ทอด้วยลายต่างๆ ดังต่อไปนี้ ลายงูใหญ่ ลายตะขอลายปิดตอย ลายโซดละเว หรือลายหางกระรอก ลายฉีกีบหรือลายลูกแก้ว ลายมัดหมี่คั่น หรือลายชิ้นคั่น นอกจากนี้ยังมีการทอตีนชิ้น หัวชิ้น และการทอผ้าโสร่ง ไว้สำหรับให้ผู้ชายใช้นุ่ง นอกเหนือจากนี้ก็ยังมีการพัฒนาขึ้นตามสมัยนิยมหรือจากการสังเกตจากธรรมชาติรอบตัว ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ออกแบบเองที่ต้องการสวมใส่ผ้าชิ้นที่มีลายแปลกออกไปบ้างแต่ก็มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

5.1.2 แนวทางการอนุรักษ์อาชีพทอผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในชุมชนบ้านชำ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ

แนวทางการอนุรักษ์อาชีพทอผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ในชุมชนบ้านชำ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน, ชาวบ้านชำ ผู้ที่มีความชำนาญในการทอผ้าไหม, บุคลากรในหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนอาชีพทอผ้าไหมในชุมชนให้คงอยู่สืบไป ตลอดจนทั้งตัวแทนจากเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนที่มีความคิดเห็นอย่างไรต่ออาชีพทอผ้าไหมของชุมชน โดยแยกออกเป็น 2 ด้านดังนี้ คือ ด้านการสืบทอดอาชีพทอผ้าไหมให้คงอยู่ในชุมชนบ้านชำ และด้านการสนับสนุนอาชีพทอผ้าไหม

ด้านการสืบทอดอาชีพให้คงอยู่ในชุมชนบ้านชำ

จากการศึกษา พบว่าเดิมทีชาวบ้านไม่ค่อยสวมใส่ผ้าไหมที่ตัวเองหรือคนในครอบครัวทอขึ้นใช้เองเสียเท่าไร ส่วนใหญ่จะนิยมแต่งกายแบบสมัยนิยมที่เน้นใส่กางเกง เสื้อยืด ส่วนเด็กๆ ในชุมชนก็หาแทบไม่มีเลยด้วยอ้างว่า เป็นการแต่งกายที่ล้าสมัย แต่ด้วยการนำของพระครูสังวร วุฒิคุณ เจ้าอาวาสวัดไตรราษฎร์สามัคคีที่ได้เป็นผู้นำในการชักชวนให้ชาวบ้านได้เห็นในคุณค่าของสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ ด้วยเกิดความตระหนักแล้วว่า การแต่งกายด้วยผ้าไหมที่ทอใช้ในชุมชนจะสูญหายไป โดยการปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านเกิดความรักและห่วงแหน และกล้าที่จะนำเสนอสิ่งดีๆ ที่ชุมชนมีไปสู่สังคมภายนอก โดยเริ่มตั้งแต่การพูดให้ชาวบ้านแต่งกายด้วยผ้าไหมมาวัดทุกครั้งเวลามีงานสำคัญต่างๆ ของหมู่บ้านก็ให้แต่งกายด้วยผ้าไหม เมื่อมีคนจากชุมชนอื่นมาร่วมทำบุญที่วัดด้วยได้เห็นความสวยงามและความพร้อมเพรียงกันในการแต่งชุดผ้าไหมทอมือด้วยลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวทวยทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ และยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นที่กล่าวขานไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงให้ถือเป็นแบบอย่าง เมื่อชาวบ้านได้เห็นและตระหนักในคุณค่าของผ้าไหมแล้วก็จะสอนลูกสอนหลานต่อไปให้เกิดความรักและห่วงแหนในสิ่งที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้ให้ ทำให้โรงเรียนได้ร่วมสืบทอดกับทางชุมชน ได้รณรงค์ให้นักเรียนทุกคนแต่งกายด้วยผ้าไหมมาโรงเรียนภายในวันศุกร์ของสัปดาห์ และทางโรงเรียนได้ร่วมมือกับทางวัดพานักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญทุกครั้งกับทางวัดจัดขึ้น เมื่อได้สร้างความภูมิใจในแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวทวยแล้ว แต่ละครอบครัวก็จะสอนลูกหลานให้รู้จักขั้นตอนวิธีการทอผ้าว่าผ้าไหมแต่ละสีที่พวกเขาสวมใส่นั้น มีกระบวนการทออย่างไรบ้าง เป็นการสืบทอดอาชีพทอผ้าไหมให้คงอยู่ในรุ่นต่อๆ ไป

ด้านการสนับสนุนอาชีพ

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันชุมชนได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนที่มีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนอาชีพทอผ้าไหมที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนได้ยึดถือทำกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ที่เมื่อว่างเว้นจากการทำนา ก็จะทอผ้าไหม ซึ่งมีเกือบทุกหลังคาเรือนซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนิยมทอไว้ใช้เอง และเป็นของฝากให้กับญาติๆ และใช้เป็นของขวัญในวันแต่งงานของลูกหลาน และมีบางคนที่ทอไว้ใช้เฉพาะในงานศพตนเพื่อให้ลูกหลานบริจาคให้กับวัดเป็นการทำบุญให้กับตัวเองเมื่อเสียชีวิตไปแล้ว

จากการพูดคุยและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่าได้รับการสนับสนุนจากทางราชการในด้านของการหาพันธุ์ต้นหม่อน พันธุ์ตัวไหม ที่มีคุณภาพ เจริญเติบโตไว แข็งแรงและทนต่อโรครมาให้กับชาวบ้านเพื่อให้สามารถผลิตเส้นไหมที่มีความแข็งแรงคงทนขึ้น นอกจากนี้ยังสนับสนุนในด้านการจัดหาเงินทุนงบประมาณสนับสนุน โดยแปลงเป็นเงินให้กู้ยืม หรือใครที่ประสงค์จะขายผ้าไหมที่ทอแล้วก็สามารถนำมาขายให้กับทางเทศบาลได้ โดยนำเงินไปหมุนเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ด้วยความเจริญของเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้น ทำให้มีช่องทางในการติดต่อสื่อสารและเผยแพร่ทำให้บุคคลภายนอกทราบถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชาวบ้านได้มีการนำเสนอสู่สายตาของบุคคลภายนอกทำให้เกิดการสนับสนุนอาชีพในด้านการตลาด เพราะเห็นว่าการแต่งกายด้วยผ้าไหมของชาวบ้านมีความโดดเด่น ลายผ้าไหมมีความสวยงามทำให้เกิดความต้องการที่จะซื้อหาผ้าไหมเหล่านั้นๆ จากบุคคลผู้พบเห็นทำให้เกิดการสร้างรายได้ได้อีกทางหนึ่งด้วย

5.2 อภิปรายผล

การค้นคว้าอิสระครั้งนี้ ได้ผลการศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านลวดลายผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในชุมชนบ้านซำ อำเภอบุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ และแนวทางการอนุรักษ์อาชีพทอผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในชุมชนบ้านซำ อำเภอบุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้ศึกษาจะขออภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

สำหรับองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านลวดลายผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในชุมชนบ้านซำ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดกันมาอย่างช้านานจากรุ่นบรรพบุรุษจนถึงรุ่นปัจจุบัน จากบุคคลในครอบครัวที่ได้ถ่ายทอดผ่านการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันซึ่งส่วนใหญ่ผู้หญิงจะเป็นผู้สืบทอดรดทางวัฒนธรรมชิ้นนี้มากกว่าผู้ชาย โดยผ่านการเรียนรู้จากแม่สู่ลูก การปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งลวดลายผ้าไหมทอนั้นได้รับแรงบันดาลใจมาจากสิ่งแวดล้อมที่ผู้ทอได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน แล้วนำมาออกแบบลวดลายลงบนผืนผ้าจนเกิดความสวยงาม โดยเน้นการทอด้วยการใช้สีธรรมชาติ เน้นโทนสีเข้ม ไม่เน้นสีฉูดฉาดซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวกูย ที่แฝงไปด้วยคติความเชื่อของลวดลายผ้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิมลศิลป์ ประจักษ์ภูมิ(2554) พบว่าความเชื่อเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหมและการใช้ผ้าไหมของชาวบ้านเขวาสันโตะ โดยความเชื่อเกิดจากสาเหตุของความกลัว ความไม่รู้ หรือเกิดจากความเฉลียวฉลาด และประสบการณ์ของมนุษย์ที่จะสอนให้คนปฏิบัติตาม เช่น ให้อูทักกาลเทศะ ให้อูทักมีมารยาท มีความอ่อนน้อม ประณีต มีกฎกติกา มีระเบียบวินัยในการปกครอง ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับลายผ้าที่เกิดจากการขีด การจก หรือการมัดหมี่ อาทิเช่น การทอลวดลายนกยูง มีความเชื่อว่านกยูงเป็นสัญลักษณ์ของความสวยงาม ความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้พงษ์ศิริ นาคพงษ์ (2536) ได้สรุปลวดลายของผ้ากลุ่มคนไทยเชื้อสายไทยขวนในจังหวัดราชบุรี และกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี อุทัยธานี ชัยนาท ว่าประเภทของลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าลวดลาย แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ได้จากธรรมชาติรอบๆ ตัวเรา โดยแบ่งประเภทของลวดลายออกเป็นกลุ่มดังนี้ กลุ่มลายที่มีชื่อดอกไม้ กลุ่ม

ลายที่มีชื่อพืช กลุ่มลายที่มีชื่อสัตว์ กลุ่มลายที่มีชื่อตามลักษณะเฉพาะ และกลุ่มลายที่ใช้เฉพาะงาน เช่น ลายหน้าหมอน เป็นต้น และยังคงคล้องกับนิทาน ฉัตรเมืองปัก(2555) ที่ศึกษาเกี่ยวกับลวดลายผ้าที่ได้ทอเป็นลายสัตว์ เช่นลายนาค ลายเศียรพญานาค ลายนาคเก็บดาว ต้นแบบมาจากรูปนาคที่เขียนตามโบสถ์ต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในสัตว์ชั้นสูง เป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ การทอด้วยลวดลายพญานาคมีแต่คนที่มีอายุเท่านั้นที่สามารถทำได้ เพราะว่าคนที่มีอายุเป็นที่เคารพและยำเกรงของคน ลายนกยูงเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ลายปีกไก่แสดงความเป็นเอกลักษณ์และตระหงายในตัวเอง ลายตัวอึ่งและลายแมงมุม สะท้อนให้เห็นถึงการสนใจสิ่งแวดล้อมที่สามารถพบเห็นได้ในชุมชน นอกจากลายที่ได้จากสัตว์แล้วก็ยังมีลายเลียนแบบธรรมชาติ และลายประยุกต์แบบอื่น

ทั้งนี้สำหรับแนวทางการอนุรักษ์อาชีพทอผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในชุมชนบ้านชำ พบว่าในปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนที่มีบทบาทอย่างมากในการเป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้านเกิดความรักและหวงแหน เห็นคุณค่าในทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะการสนับสนุนจากหลวงพ่อบุญรอดเจ้าอาวาสวัด ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตลอดทั้งตัวชาวบ้านเองที่ได้ให้ความร่วมมือกัน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์อาชีพทอผ้าไหมให้คงอยู่กับชุมชนสืบนานเท่านาน โดยมีแนวทางในการอนุรักษ์คือ 1. มุ่งเน้นการอนุรักษ์โดยการสร้าง การปลูกจิตสำนึกให้คนภายในชุมชนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าทางภูมิปัญญาที่ท้องถิ่นมีอยู่ โดยการสนับสนุนการจัดกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน การสร้างจิตสำนึกของความเป็นชาวนกยูง นำของดีที่ตนมีอยู่ออกมาใช้ อย่าอายที่จะแต่งกายด้วยผ้าไหมที่คนในครอบครัวเราทอขึ้นมาเอง 2. แนวทางการอนุรักษ์ที่มุ่งเน้นการถ่ายทอด เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ หรือผู้อาวุโส ตลอดทั้งผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการทอผ้าลวดลายต่างๆ เป็นการถ่ายทอดให้กับรุ่นลูกรุ่นหลานได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอารีวรรณ อุ่นเจริญ(2552) เรื่องแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอพื้นเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดยโสธร พบว่าทุกพื้นที่ในการวิจัยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเกี่ยวกับการทอผ้าพื้นเมือง ในอดีตชาวบ้านทอผ้าพื้นเมืองเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มของสมาชิกในครัวเรือน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของบรรพบุรุษจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง และยังคงคล้องกับคณะนักวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่องราวภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ผ้าไหมของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีนทร์คือ นครแห่งภูมิวัฒนธรรมอันหลากหลาย หลอมรวมกันเป็นหนึ่งสังคมนิยมปัญญาบนฐานการผลิต ใช้ภูมิความรู้บนบริบทอันอบอุ่นของชุมชนและวัฒนธรรมที่ยาวนาน สอดประสานกับเทคนิควิธีการผลิต ในการมัดหมี่ไหมควบเส้น ตีเกลียว ขกดอก และขีดที่มีคุณภาพ บรรจงทอและสรรสร้างลวดลายจนกลายเป็นแพรพรรณที่มีคุณค่าทางความงาม ความเชื่อ และประโยชน์ใช้สอยอันแผ่ไปด้วยภูมิปัญญาอันงามล้ำของชาติพันธุ์แห่งนครชัยบุรีนทร์อุ่อารยธรรมแห่งใหม่ 3. แนวทางการอนุรักษ์ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น ควรได้รับการยกย่องจากบุคคลภายในชุมชน หรือมี

การยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆให้ทุกคนได้รับรู้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้แสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีศรีรูปดีและวิเชียร วรพุทธพร(2557)ได้ทำวิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรม การทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มสตรีบ้านม่วง หมู่ 2 ตำบลพรสวรรค์ อำเภอนางะหวาย จังหวัด อุบลราชธานี ที่พบว่าแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรจัดให้มีการกระตุ้นหรือ ประกวดผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนหันมาให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมการทอผ้าฝ้ายย้อม สีธรรมชาติให้มากขึ้น และส่งเสริมให้ช่างผู้มีฝีมือเกิดการแข่งขันทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใน การออกแบบลวดลาย และผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ เพื่อส่งออกผลิตภัณฑ์ให้ได้รับความ นิยมมากขึ้น และรักษาคุณภาพผ้าทอมือซึ่งเป็นผ้าฝ้ายแท้และเป็นเอกลักษณ์ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ของกลุ่มให้สม่ำเสมอ รวมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจให้กับสมาชิกและประชาชนทั่วไป รวมทั้งเด็ก และเยาวชนที่ให้ความสนใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมการทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ 4. แนวทางการอนุรักษ์ที่มุ่งเน้นการเผยแพร่ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางโดยการจัดกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่ง สอดคล้องกับอัจฉรา สโรบล(2556) ได้ศึกษาพบว่าชุมชนบ้านป่าปี่ ตำบลผาบ่อง อำเภอแม่ฮ่องสอน สมาชิกชุมชนได้ร่วมกันพัฒนารูปแบบเสื้อผ้าที่มีการผสมผสานสัญลักษณ์ของชนชาติ 2 ชนชาติเข้า ด้วยกัน โดยรูปแบบของเสื้อผ้าเป็นสัญลักษณ์ของชนชาติไทยใหญ่และใช้ลวดลายเกอเปผลอของ กะเหรี่ยงปักตามบริเวณตัวเสื้อและลายน้ำไหลที่เชิงผ้าขึ้นเพื่อการแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มีความหมายความเชื่อแฝงอยู่ซึ่งคุณค่าทางจิตใจแก่สมาชิกของชุมชนที่มีกระบวนการมีส่วนร่วม พัฒนาเครื่องแต่งกายที่สามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนได้ อีกทั้งผลิตขึ้นภายใต้การพึ่งพาตนเอง โดย การใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในชุมชน จึงถือว่าเป็น การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเผยแพร่การใช้ผ้าไหม ทอพื้นเมืองโดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ โดยทรงเป็นผู้นำการใช้ผ้าไหมมัดหมี่ในทุกโอกาส ทั้งโปรดให้ ข้าราชการบริพารใช้ด้วย เพื่อร่วมกันช่วยเหลือและส่งเสริมให้ราษฎรมิรายได้เพิ่มขึ้น ทรงใช้ฉลอง พระองค์ในการเสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ ทั้งภายในประเทศและ ต่างประเทศทรงเป็นผู้เผยแพร่ผ้าไทยให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง 5. แนวทางการอนุรักษ์ที่มุ่งเน้น การค้นคว้าวิจัย ควรมีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านลวดลายผ้า ความเป็นมา การกระบวนการ ทอผ้าไหม เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสมโชค เจริญการ (2552) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศของการพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมตาม โครงการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางที่กล่าวว่า ควรเริ่มต้นจากการ สืบทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมสู่รุ่นลูกหลานในระดับครัวเรือน มีการรวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพ โดย

อาศัยแรงจูงใจทำให้เกิดกระบวนการในการเรียนรู้และมีการพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งขึ้นเป็นลำดับ โดยการเรียนรู้นี้มีรูปแบบดำเนินการในระดับครัวเรือน ระดับกลุ่มอาชีพและระดับโรงเรียน โดยใช้วิธีการสอนภาคทฤษฎีด้วยการบอก อธิบายให้ท่องจำให้ดูตัวอย่างของจริงและเรียนรู้ภาคปฏิบัติด้วยการปฏิบัติจริงในลักษณะของ On the Job Training 6. แนวทางการอนุรักษ์ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมกิจกรรม โดยทางภาครัฐหรือตัวแทนท้องถิ่นมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับธีรรัตน์ ชื่นศิริกุลชัย (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ของผ้าฝ้ายทอมือไทยของ บ้านร่องกองข้าว ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่าสำหรับแนวทางการส่งเสริมและสืบทอดผ้าฝ้ายทอมือไทยเพื่อการอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ของผ้าฝ้ายทอมือไทยของนั้น ผ้าฝ้ายทอมือไทยจะต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะส่งเสริมในด้านการตลาด จัดหาแหล่งจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือไทยและทำการ โฆษณาผ้าฝ้ายทอมือไทยให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายทอมือเวลาปฏิบัติงานสำคัญๆ ที่ทางอำเภอได้จัดไว้เพื่อเป็นการโฆษณาและเป็นการให้ลูกหลานได้กลับมาใส่ผ้าฝ้ายทอมือไทยของกันอีกทางหนึ่งสำหรับ 7. แนวทางการอนุรักษ์ที่มุ่งเน้นการฟื้นฟู เช่นการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมอันเก่าแก่ที่มีเรื่องผ้าเข้ามาเกี่ยวข้องในกิจกรรมนั้นๆ ฟื้นฟูให้คนสมัยใหม่เห็นคุณค่าของผ้าทอและนิยมนุ่งผ้าไหมทอมือของชุมชนตัวเอง ซึ่งสอดคล้องจากเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่าพระมหากษัตริย์คุณต่อผ้าไทย จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยพบว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเป็นผู้ฟื้นฟูอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ผ้าไทย ศิลปะอันล้ำค่าของชาติให้ดำรงคงอยู่ปรากฏเป็นความภาคภูมิใจของคนไทย และเป็นความชื่นชมของชาวโลกได้อย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง จนเป็นสิ่งที่พสกนิกรชาวไทยซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐในท้องถิ่นหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนโดยเน้นให้ความสำคัญแก่เยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหมได้อย่างอิสระและสร้างสรรค์ รวมทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณทุนสนับสนุนในการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน
2. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมอาชีพที่ยั่งยืน ชาวบ้านในชุมชนควรให้ความสำคัญในการรวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้มากขึ้นเพื่อมีอำนาจในการต่อรองราคา
3. สนับสนุนให้มีการจดสิทธิบัตรของลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

4. ควรมีการอนุรักษ์ผ้าไหมและทำควบคู่ในเชิงพาณิชย์เพื่อก่อให้เกิดรายได้จากการทอผ้า เช่น การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายได้ง่าย

5.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในการศึกษาเชิงปฏิบัติการในการจัดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจขึ้น มีการจัดการด้านการตลาด เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายเป็นการสนับสนุนให้ชาวบ้านผู้ทอผ้าไหมได้มีรายได้เข้ามาในครอบครัวเป็นอาชีพเสริมได้อย่างยั่งยืน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved